

SZTERNÁK GYÖRGY¹**A fegyveres küzdelem megvívása**

(Az új módszerek, formák háttere; a jellemzők vizsgálata)

In waging armed struggle

(The new methods forms background, examination of the characteristics)

Absztrakt

A hadtudományi kutatásokkal foglalkozó szakemberek hosszú ideig úgy gondolták, a háború, a fegyveres küzdelem a különböző képességű fegyveres erők között zajlik, a politika által meghatározott célok megvalósítása érdekében. Ha figyelembe vesszük napjaink fegyveres konfliktusainak és műveleteinek eseményeit, jellemzőit és a különböző tanulmányokban megfogalmazott tapasztalatokat, akkor az előbbi állítás alapos vizsgálatra szorul, mert esetenként a katonai műveletekben az állam, államok fegyveres erői részt sem vesznek. Tanulmányunkban a katonai műveletek végrehajtásának új módszereit, formáit elemezzük, az elméletre gyakorolt hatásuk tükrében, felhasználva a hazai és nemzetközi szakirodalomban megjelent írásokat, valamint azon szerzők munkáit vizsgáljuk, akik a korábban végrehajtott katonai műveletek tapasztalatait feldolgozták.

Kulcsszavak: hagyományos, aszimmetrikus, hibrid katonai műveletek, a katonai művelet jellemzői, a műveletek megvívásának háttere

Abstract

The military science professionals engaged in research for a long time they thought of the war, the armed struggle is taking place between the different abilities of armed forces in order to achieve the goals set by the policy. When considering today's armed conflicts and operations of the events, and features a variety of studies formulated experience, the foregoing statement needs to be carefully examined, because in some cases the military operations in the state, the armed forces of participating countries will not be lost. In our study, new

¹E-mail: szternak.gyorgy@uni-nke.hu, ORCID: 0000-0001-9239-4323

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

methods and forms of military operations is analyzed in the light of their impact on the theory, using domestic and international literature published specifications and examine the works of authors who processed the experience of previously performed military operations.

Keywords: *traditional, asymmetric hybrid military operations, the characteristics of the military operation, the waging of background operations*

„Senki sem kezd háborút, vagy helyesebben szólva, józan gondolkodással senki sem teheti azt meg anélkül, hogy előzőleg gondolatban ne tisztázza, hogy mit akar elérni a háborúval, és hogyan vívja azt meg. Az előbbi a politikai szándék, az utóbbi a hadművelet.”²

Clausewitz

BEVEZETÉS

Az utóbbi években végrehajtott katonai műveletek tapasztalatait figyelembe véve a fegyveres küzdelem megvívása jelentős mértékben megváltozott mind formai, mind tartalmi szempontból. Több új jelenség fordult elő a katonai műveletek megvívásakor, különösen a békekikényszerítés, a békefenntartás, békeépítés és a felkelők elleni katonai műveletek alatt. A tapasztalatokat elemezve megállapítható, hogy a korszerű, technikailag jól felszerelt fegyveres erő nem az egyetlen feltétele a katonai műveletek sikeres végrehajtásának, a győzelemnek. Ugyan a katonai erő továbbra is az ellenség teljes megsemmisítésére készül, de – a tapasztalatok alapján – napjainkban egyre több az olyan műveleti helyzet, amikor a katonai győzelem érdekében civil szervezetek tevékenységére is szükség van, sőt békeépítést kell folytatni a hadszíntér egyes részein a katonai műveletek végrehajtásával egy időben.

A hadtudomány hazai és nemzetközi szakértőinek körében a kutatás középpontjába került napjaink és a jövő katonai műveleti környezetének, hadműveleti- és harcászati jellemzőinek vizsgálata; az összhaderőnemi működést támogató szemlélet és gondolkodásmód fejlesztése lehetőségének kutatása; kisalegységek és az alkalmi harci kötelékek, harccsoportok kialakításának, felkészítésének, alkalmazásának és vezetésének, a műveletek lefolyásának katonatechnikai kérdése. Továbbá, a fegyveres erő képességfejlesztése lehetőségének kutatása, a szövetségi rendszerben való hatékony működés, együttműkö-

² Clausewitz, Karl von: A háborúról I. kötet. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1961. p. 3.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

dés és együttes tevékenység biztosítása, a meghatározott küldetések és feladatok végrehajtása érdekében.

A tanulmány megírásával az volt a célunk: *először*, hogy a katonai műveletek végrehajtásának új módszereit, formáit, valamint hátterét elemezzük, az elméletre gyakorolt hatásuk tükrében, felhasználva a hazai és nemzetközi szakirodalomban megjelent írásokat, valamint azon szerzők munkáit vizsgáljuk, akik a korábban végrehajtott katonai műveletek tapasztalatait feldolgozták. *Másodszor*, elemezzük a katonatechnikai kutatások eredményeit, hatásukat a katonai művelet megívására – a jellemzők tükrében.

A HÁBORÚ, A FEGYVERES KÜZDELEM HÁTTERE

Ebben az évezredben új biztonsági veszélyek és fenyegetések jelentek meg a társadalmi élet szinte minden területén, amelyek törvényszerűen magukkal hozták a hadtudományi kutatások irányainak változását, vizsgálati körének szélesedését, új kutatási módszerek alkalmazását, az események teljes körű megismerése érdekében. Ugyanakkor, a hadtudományi kutatás fő iránya továbbra is a fegyveres küzdelem fajtáinak, eszközeinek és eljárásainak gyors és dinamikus változásának megértésére, az új harcéljárások és módszerek kutatására összpontosít. Véleményünk szerint, a katonai műveletek új formái és megívásuk új módszerei miatt, számos olyan (tudományközi) kutatást igénylő kérdéseket is vizsgálni szükséges, amelyekben a meghatározó szerep korábban is és a jövőben is a hadtudományé marad.

A 2000-es évek háborúit, katonai műveleteit a hazai és nemzetközi szakirodalom az új típusú háborúknak, 4. generációs hadviselésnek, aszimmetrikus- és hibrid hadviselésnek nevezi, a hadtudományi kutatásokkal foglalkozó szakemberek ezek teljes körű megismerésére törekcszenek.

A technikai és technológiai fejlődéssel megváltozott a hadviselés eszközürendszere (pílóta nélküli harceszközök, robottechnológia, új generációs információ-technológiai eszközök, hiperszonikus sebességű rakéták), amely átalakították a katonai vezetés elméletét és gyakorlatát, a katonai műveletek megívásának formáját és módszerét is.

Ez a technikai fejlődés maga után vonta, hogy a hadtudományi kutatásokba bekapcsolódtak a társadalomtudományok különböző tudományágai, a jogtudomány, a katonai egészségügy, a média és a tömegkommunikáció, valamint más tudományterületek.

A háborúk és a katonai műveletek végrehajtása során a vezető szerep a politikáé, meggyőződésünk szerint, ez a szerep egyre határozottabb lesz. A szerző nem szakértője a politikának és a biztonságpolitikának, csupán a hadtudományhoz kapcsolható területeket ismeri, így annak részletes vizsgálatától eltekintünk. Ugyanakkor az ukrainai, a baltikumi és a Krím-félszigeti események teljesebb megismeréséhez javasoljuk Mihail Zigar és Sir Richard Shirreff könyvét, továbbá azt az információt, hogy az európai országok gázfogyasztá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

sának hány százaléka érkezik az Oroszországi Föderációból.³ Általában nem vitatjuk a balti államok és Lengyelország lakosságának és politikai vezetésének félelmét egy esetleges orosz agressziótól, de a számadatok (az orosz gáz százaléka az összes gázfogyasztásból: Észtország 100, Lettország 100, Litvánia 88, Lengyelország 54) árnyaltabb képet mutatnak. Nem vitatjuk továbbá, a NATO katonai erőinek a Baltikumra, Lengyelországba és Romániába történő telepítését, de a probléma teljes megismeréséhez ismerni szükséges, hogy az orosz politikai és katonai vezetés ezt a telepítést hogyan értékeli?⁴

Mihail Zigar az egyetlen független oroszországi tévécsatorna, a Dozsgy főszerkesztője. Könyvében azt vizsgálja, hogyan és miért lett Vlagyimir Putyin elnökből, aki a 2000-es évek elején egészen Nyugat-barát vezetőnek látszott, vagy az is volt, alig másfél évtized leforgása alatt a Nyugat egyik legszenvedélyesebb ellenfele, sőt ellensége?

Hogyan lett az orosz elnökből is olyan orosz politikai vezető, akinek hatalma jórészt az óriási propagandagépezettel szított Nyugat-ellenességre épül? Aki újra és újra háborús konfliktusokba keveredik, s aki egy olyan – „irányított” – demokráciát épített ki az Oroszországi Föderációban, amely a szakértők szerint már egyáltalán nem nevezhető demokráciának. Ha a könyvet elolvassuk választ kapunk arra a kérdésre is, hogy mi okozta Vlagyimir Putyin elnök „átváltozását”, átalakulását? Ez az átalakulás hogyan jelent meg az orosz geostratégiai célkitűzésekben?

Sir Richard Shirreff könyvének háttérében is az orosz elnök átváltozásának kérdése áll, de más vizsgálati szemszögből. A szerző azt javasolja, hogy sokkal keményebben és határozottabban lépjen fel a Nyugat az Oroszországi Föderációval szemben, mert csak így lehet megállítani az orosz terjeszkedést. Sir Richard Shirreff legalább kettő dolgot nem említ meg az egyébként hasznos információkat adó elemzésekor. *Először*, az oroszok fenyegetésként élték, élük meg a NATO keleti irányú terjeszkedését és az új tagállamokban idegen katonai csapatok elhelyezését, beleértve az európai rakétarendszer kiépítését. *Másodszor*, a nyugati államok vezetőinek fel kellene hagyni a dölyfös, lenéző magatartással, és tudomásul kellene venni, hogy az orosz állami és katonai vezetők magatartása az orosz nép megalapozott kívánságát tükrözi. Ennek igazolására elég, ha a gazdasági nehézségek ellenére is, a népszerűségi adatokat vesszük figyelembe az orosz sajtóból.

Sir Richard Shirreff szerint az Oroszországi Föderáció stratégiai partnerből, stratégiai ellenséggé vált. Talán valósabb képet kapunk, ha a 2017-es Müncheni Biztonságpolitikai Konferencián elhangzott beszédeket (Mike Pence amerikai alelnök, Angela Merkel német kancellár és Szergej Lavrov orosz külügyminiszter) elolvassuk.⁵

³ Zigar, Mihail: Putyin metamorfózisa. Európa Kiadó. Budapest, 2016 ISBN: 9789634055150 pp. 584
Shirreff, Richard: 2017 Háború Oroszországgal. Athenaeum Könyvkiadó. Budapest 2017 ISBN: 9789632936086 pp. 480 Насколько Европа зависит от российского газа
<https://ria.ru/infografika/20170214/1487877777.html> 2017. 01. 30.

⁴ НАТО на дальности прямого выстрела Почему в России не рады американским рейнджерам у наших границ http://nvo.ng.ru/gpolit/2017-02-12/100_nato120217.html 2017. 03. 01.

⁵ 53. Münchner Sicherheitskonferenz 2017 - alle News

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

Az afrikai színes forradalmak, de más katonai műveletek háttérben politikai jóváhagyással vagy ellenőrizetlenül a fegyverkereskedelem, valamint az új katona-technológiák harctéri körülmények közötti tesztelése is tetten érhető. A Nemzetközi Békekutató Intézet (SIPRI) 2016-os évkönyvének adatai igazolják állításunkat. A tanulmány témájához kapcsolódó néhány adatot ismertetünk az évkönyvből, amelyhez hozzátesszük véleményünket.

Az elmúlt időszak valamennyi nemzetközi fórumán a világ politikusainak többsége a béke elkötelezett hívének mutatja be országát és önmagát, miközben a nagyhatalmak a nemzetközi katona-technikai kiállításokon hatalmas összegekhez jutnak a fegyverek, technikai eszközök eladásából. Ez a kettősség jellemzi elsősorban az Egyesült Államokat, az Oroszországi Föderációt, Kínát, Franciaországot, Németországot és Nagy Britanniát. Az említett országok közül nézzünk meg közelebről kettőt. *Először*, Igor Korotcsenko, az Oroszországi Föderáció fegyverkereskedelemmel foglalkozó elemző központ igazgatója szerint a fegyverexport a nemzetközi kapcsolatok egyik összetevője, az orosz fegyverszállítás nem csupán gazdasági, de geopolitikai kérdés is az ország számára.⁶ *Másodszor*, Nagy-Britannia jelentős fegyverexportőr, leginkább a Közel-Keletre szállít fegyvereket. Az állam politikai vezetését a legkevésbé sem zavarja, hogy olyan országokba is exportál fegyvereket, amelyeket elítél embertelen, nem demokratikus politikájuk miatt.

Az évkönyv szerkesztőinek állítása szerint, a felsorolt országok politikai vezetése teljes mértékben kiszolgálja a fegyverexportot. Egyes politikai vezetők kereskedelmi tárgyalásokat is folytatnak a világ térségeibe történő utazásaik során. A szerkesztők azt állítják, hogy mindenki vásárolhat fegyvert és katonai eszközöket szinte bárkitől, ha van elegendő pénze. Megnevezik a világ legnagyobb vállalatait, akik milliárdos nagyságú bevételre tesznek szert a fegyvergyártásból és exportból. Egyre ritkábbak az üzletkötésekben az erkölcsi megfontolások. A katonai konfliktusokat elemezve, gyakran találkozunk azzal a jelenséggel, hogy a szembenálló felek azonos típusú és egy országban gyártott fegyverekkel és technikai eszközökkel harcolnak. Az ENSZ Biztonsági Tanácsban és a Közgyűlésen szinte kivétel nélkül, minden állam elítéli a konfliktust és felszólítja a harcoló feleket annak befejezésére, ugyanakkor a fegyverexport nagysága évente növekszik.⁷

Ismét azt javasoljuk, hogy az évkönyv állításait és adatait érdemes összevetni a 2017-es Münchener Biztonságpolitikai Konferencián elhangzott felszólalásokkal és a konfliktusok megoldására tett javaslatokkal. Véleményünk szerint, ezek az információk is a fegyveres küzdelem háttérének megismerését segítik. A tanulmány terjedelmi korlátai nem teszik lehetővé, hogy a katonai konfliktusok közvetett hatásait is (szegénység, éhezés, a polgári

<http://www.rp-online.de/thema/muenchner-sicherheitskonferenz/> 2017. 03. 01.

⁶ Западные и российские эксперты разошлись в оценке экспорта оружия

<http://izvestia.ru/news/584193#ixzz4Z33M7jbt> 2017. 01. 03.

⁷ SIPRI ([STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE](http://www.sipri.org)) yearbook 2016 Armaments, Disarmament and International Security Summary

<https://www.sipri.org/sites/default/files/YB16-Summary-ENG.pdf> 2017. 01. 30.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

lakosság elhalálózása, a kulturális- és infrastrukturális értékek pusztulása, migráció) elemezzük. A katonai konfliktusok háttérének vizsgálatánál külön fejezetet érdemel a megköztött tűzszüneti megállapodások elemzése, például a Minszk-3 orosz-ukrán megállapodás be nem tartása és folyamatos megsértése.⁸

NAPJAINK KATONAI MŰVELETEI JELLEMZŐINEK VIZSGÁLATA

Mind a külföldi, mind a hazai szakirodalomban gyakran találkozunk a háború kérdéseit elemző írásokkal napjaink katonai műveleteinek tükrében. Véleményünk szerint a szerzők a fegyveres küzdelmet és a háborút felcserélik a hadtudomány rendszerében. Ennek oka talán az lehet, hogy a háborúval kapcsolatban még mindig jelen vannak a történelmi indítatású félelmek. *A mértékadó szakirodalomban a háború a katonai műveletek legmagasabb formája.* A fegyveres küzdelem és a háború helyes értelmezésére talán egy példa a szakirodalomból:

Szenes Zoltán a következőket írja: *„a modern háború a hadtörténelemből ismert klaszszikus formában zajlik, amelyet a rivális országok fegyveres erőinek szárazföldi, légi és tengeri összecsapása jellemez. Nyugati felfogásban a modern háborút magas technológiai színvonalú, hagyományos haderők vívják. Ez a felfogás összekapcsolódik a 20. század nagy világégéseivel, a koreai és vietnami háborúval, valamint az Öböl-háborúkkal. El kell fogadnunk, hogy a 21. század háborús konfliktusaiban a régi, az új és a hibrid hadviselési formák széles skálájával találkozunk. A hidegháború alatt a nyugati világ az „egydimenziós” szovjet fenyegetettséggel nézett szembe, amely többé-kevésbé kiszámítható volt. Az új évszázadban ilyen kiszámítható körülmények nem lesznek, fel kell készülni az ismeretlenre, a bizonytalanra, az eddig nem látott fenyegetésekre. A jövő háborújában részt vehetnek hagyományos hadseregek, specializált terroristaellenes egységek, hibrid katonai formációk, magánhadseregek, nemzetközi szervezetek és más szereplők.”*⁹ A tanulmányból csak egy rövid részletet idéztünk korábbi állításunk igazolására, azonban megjegyezzük, hogy a szerző a tudományos igényű elemzése során mindvégig szem előtt tartotta, hogy a háború a katonai műveletek legmagasabb formája. Továbbá elfogadja Clausewitznek a bizonytalansággal kapcsolatos megállapításait.¹⁰

A hadtudományi kutatásokkal foglalkozó szakemberek hosszú ideig úgy gondolták, a háború, a fegyveres küzdelem a különböző képességű fegyveres erők között zajlik, a politika által meghatározott célok megvalósítása érdekében. Ha figyelembe vesszük napjaink fegyveres konfliktusainak és műveleteinek eseményeit, jellemzőit és a különböző tanulmá-

⁸ В Минске приняли мирный план из 11 пунктов: полное содержание договоренностей http://www.mk.ru/politics/2015/02/12/v-minske-prinyali-mirnyy-plan-iz-11-punktov-polnoe-soderzhanie-dogovorennostey.html?_utl_t=fb 2017. 03. 01.

⁹ Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html 2012. 11. 26.

¹⁰ Clausewitz, Carl von: A háborúról I-II. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961-1962. Első kötet pp. 38-39.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

nyokban megfogalmazott tapasztalatokat, akkor az előbbi állítás alapos vizsgálatra szorul. Ehhez a vizsgálathoz kívánunk hozzájárulni.

A Hadtudományi Szemle ez évi első számában figyelemre méltó tanulmány jelent meg Resperger István tollából.¹¹ Hasonló témájú írás olvasható Vaszilij Mikrjukovtól, aki az Oroszországi Föderáció Tudományos Akadémiájának tagja, a műszaki tudomány doktora.¹² Mindkét szerző a háború, a fegyveres küzdelem új módszereit és formáit vizsgálja, napjaink katonai műveletei jellemzőinek és tapasztalatainak tükrében.

A tanulmányok szerzői nem vitatják Clausewitz megállapítását: „*a háború tehát erőszak alkalmazása, hogy ellenfelünket saját akaratunk teljesítésére kényszerítsük.*” A megállapítással mi sem vitatkozunk, azt elfogadjuk és most is időszerűnek tartjuk. A tudományos igényű vizsgálat érdekében hozzáteszünk Clausewitztól még egy megállapítást: „*az erőszak tudományos és műszaki vívmányokkal vértezi fel magát, hogy szembeálljon az ellenfél erőszakával.*”¹³ A háború és az erőszak kapcsolatáról – Clausewitz munkásságának felhasználásával – jól hasznosítható tanulmányt készített Nagy Miklós Mihály és Forgács Balázs. A szerzők kutatási eredményének ismerete napjaink katonai műveletei jellemzőinek vizsgálatát segítik.¹⁴

Az iraki, afganisztáni, ukrajnai és a szíriai katonai műveleteket elemezve megállapíthatjuk, hogy az irreguláris (nem katonai jellegű, nem a fegyveres erők állományába tartozó) erők, szabadcsapatok, terrorista csoportok, hadurak biztonsági erői is fontos szereplői a műveleteknek. Így a műveletek klasszikus értelemben vett szabályai nem, vagy csak részben érvényesülnek, mert az említett erők azokat nem veszik figyelembe, vagy a maguk alkotta szabályok szerint járnak el, nem kímélve a lakosságot sem.

A hadtudományi kutatást végző szakemberek még inkább zavarban vannak, ha a színes forradalmak eseményeit, a kelet-ukrajnai harcokat, vagy a Krím-félsziget megszállását vizsgálják. A szemben álló felek képességeit elemezve gyakran találkozunk az aszimmetria és a hibrid kifejezésekkel, mind a keleti, mind a nyugati hadtudományi irodalomban. A rendelkezésre álló szakirodalomból csupán *William J. Nemeth, Resperger István és Valerij Geraszimov* tanulmányait ajánljuk az Olvasók figyelmébe.¹⁵ Az aszimmetria katonai jellegű

¹¹ Resperger István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok. In. Honvédségi Szemle 145. évfolyam, 2017. 1. szám, pp. 24-43.

¹² Новое лицо войны <http://pravdoryb.info/novoe-litso-voynny-112054.html> 2017. 03. 01.
Новое лицо войны <http://newsdonbass.ru/vojna/voennoe-obozrenie/784-novoe-litso-vojnny.html> 2017. 03. 01.

¹³ Clausewitz, Carl von: A háborúról I-II. Zrínyi Kiadó, Budapest, 1961-1962. Első kötet pp. 53. és 77.

¹⁴ Nagy Miklós Mihály: A katonai erőszak elmélete és a XX. század. In. Múltunk, 2004. 4. szám, pp. 146-164. Forgács Balázs: A hadikultúra fogalmának historiográfiája II.

http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_3/2009_3_hm_forgacs_balazs_1_8.pdf 2017. 03. 01.

¹⁵ Future war and Chechnya : a case for hybrid warfare <http://calhoun.nps.edu/handle/10945/5865> 2017. 01. 30. Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Zrínyi Kiadó. Budapest, 2013. pp 421

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

magyarázatára számtalan fogalom létezik, mi csupán egyet idézünk Krajnc Zoltántól: „a katonai és a biztonsági területeken értelmezve, az aszimmetria gyakorlatilag, a szembenálló féltől eltérő cselekvési változatokat, katonai műveleteket, szervezeteket, technikai eszközöket, felkészülési szinteket és gondolkodási módot képvisel. Abból a célból, hogy maximalizálja a saját katonai, biztonsági előnyeit, és kiaknázza az ellenség gyengeségeit, valamint megragadja a kezdeményezést, vagy nagyobb cselekvési szabadságot nyerjen a katonai műveletben. Az aszimmetria lehet politikai-stratégiai, vagy katonai-stratégiai, illetve ezek kombinációja is.”¹⁶

A klasszikus hadviselést meghaladó példák közül meg kell említenünk a hidegháborús korszak végét, amikor a Szovjetunió, a Kölcsonös Gazdasági Segítség Tanácsa és a Varsoói Szerződés úgy bomlott fel, szűnt meg, hogy fegyveres erők alkalmazására sem nyugaton, sem keleten nem került sor, pedig a korábban elfogadott geopolitikai és geostratégiai helyzet gyökeresen megváltozott.

Megállapíthatjuk, megmaradt napjainkban is a fegyveres erő fő feladata: a háború, a fegyveres küzdelem megvívása, a politikai célkitűzés alapján, de egyre nagyobb szerepet kaptak más tényezők is. A politikai befolyásolás, zsarolás, diplomáciai-, a pszichológiai-, infokommunikációs- és kiber módszerek, gazdasági szankciók. Ezen módszerek és formák mellett megjelentek a már említett irreguláris és nem állami szereplők a katonai konfliktus, művelet körzetében.

A katonai iskolák, szinte kivétel nélkül a hadtudományi és a hadtörténelmi klasszikus irodalom alapos tanulmányozását ajánlják a hallgatóknak, kutatóknak a jelenségekben történő eligazodáshoz, a katonai műveletek jellemzőinek megértéséhez. A korábban említett tanulmányok szerzői is ezt tették a kutatások elvégzésekor.

Véleményünk szerint a kutatómunka eredményességét növeli, ha az adott katonai konfliktust, műveletet, geopolitikai, geostratégiai környezetben és különböző szinteken (helyi, regionális és globális) vizsgáljuk. Állításunkat igazolják Tóth Péter tanulmányai, amelyek az ukrainai biztonság- és katonapolitikai eseményekről adnak átfogó képet, az említett vizsgálati módszer alkalmazásával az Olvasó számára.¹⁷

Egy adott katonai konfliktus, művelet teljes megismerését segítheti, ha megvizsgáljuk annak jogi jellemzőit is. Más szóval, a résztvevők milyen jogi felhatalmazással rendelkeznek, és azok mennyire felelnek meg a valóságnak. Csak néhányat a jogi háttérrel közöl: ENSZ Alapokmánya, ENSZ határozat, EBESZ felkérés, Európai Unió határozat, az adott országok alkotmánya, biztonsági- és katonai stratégiák stb. További jogi háttér lehet a

Герасимов, Валерий: Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий <http://www.vpk-news.ru/articles/14632> 2017. 01. 30.

¹⁶ Krajnc Zoltán: Az aszimmetrikus hadviselés, fenyegetés alapkérdései Repüléstudományi konferencia Szolnok, 2008

¹⁷ Tóth Péter: Az ukrán válság értelmezési kereteiről. A jelenlegi ukrán válságról. NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont, Elemzések 2014/2, 2014/3 ISSN 2063-4862 pp. 1-7, 1-6.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

népszavazás, mint amelyre az Oroszországi Föderáció hivatkozik, a Krím-félsziget elcsatolása esetében. Természetesen, a jogi kérdésekben történő eligazodás sohasem volt, és a jövőben sem lesz egyszerű feladat. Az eligazodás a szerzőnek sem egyszerű, hiszen napjaink katonai műveleteit nem előzi meg hadüzenet, diplomáciai jegyzékváltás, sőt a hadtudományi szakirodalomban „hadiállapot”, „háborúban állunk” kifejezések is találhatóak.¹⁸ A kifejezések jogi értelmezése, tartalma további, alapos vizsgálatot igényel.

Napjaink katonai konfliktusai, műveletei, különös tekintettel az aszimmetrikus műveletek vizsgálatához, megértéséhez Jobbágy Zoltán az antropológia eredményeit használja fel, és ezt a módszert javasolja a kutatóknak is. Véleménye szerint a háború, fegyveres küzdelem hagyományos értelemben vett hadtudományi megközelítése csak szűk mozgásteret biztosít a kutatók számára. Az iraki és az afganisztáni katonai szerepvállalás tudományos igényű vizsgálata arra mutatott rá, hogy érdemes a háborúval és a hadműveletekkel antropológiai megközelítésben is foglalkozni. Ezzel együtt felhívta a figyelmet a klasszikus hadtudományi irodalom tanulmányozásának fontosságára is.¹⁹

A katonai műveletektől függetlenül az államokkal szemben állandóak a kibertámadások, vagy azok folyamatos lehetősége. A fejlett társadalom és annak védelmi rendszere olyan számítógép-hálózatokkal átszőtt hálózatos rendszerek együttese, amelyben e rendszerek biztonságos működése kölcsönösen függ a többi rendszer működésétől.

Elegendő egy kiválasztott, a társadalom gazdasági élete, vagy közlekedése szempontjából fontos infrastruktúrát információszármazékos támadással működésképtelenné tenni vagy működésében korlátozni, az – éppen a hálózatoknak köszönhetően – negatívan befolyásolja más hasonló fontossággal bíró elemek működőképességét is.

Ennek következtében a rendszer bármelyik súlyponti elemének információszármazékos támadása, vagy védelme nemzetbiztonsági kérdés, amely védelmi sikon kihat az egész társadalomra, közvetett vagy közvetlen hatással van a fegyveres küzdelem sikerére is.

Az ilyen jellemzőkkel bíró katonai művelet lényege az információfeldolgozás teljes körű kiszélesítése, a katonai erőknél az információhoz való hozzáférése, a politikának teljes ellenőrzése a katonai feladat végrehajtása felett. Más szóval, politikai és katonai ellenőrzést a művelet végrehajtásának teljes időtartama alatt biztosítani szükséges. Az így létrehozott „hálózat” egy új dimenziót nyit meg a korszerű katonai műveletben. Nevezetesen, ebben a hálózatban a stratégiai elemek mellett megjelennek a politikai, hírszerzői, diplomáciai, gazdasági, műszaki-technikai és a média (infokommunikációs) elemek is. Az éppen zajló hadműveletek ebben a hálózatban csak, mint a „hálózati folyamat egyik eleme” jelennek meg. A korszerű katonai művelet mind katonai, mind polgári (politikai, gazdasági stb.) ele-

¹⁸ [Новое лицо войны](http://newsdonbass.ru/vojna/voennoe-obozenie/784-novoe-litso-voiny.html) <http://newsdonbass.ru/vojna/voennoe-obozenie/784-novoe-litso-voiny.html> 2017. 03. 01.

¹⁹ Jobbágy Zoltán: Aszimmetrikus csimpánzháború. Nemzeti Közszerződési Egyetem, Ludovika Szabadegyetem előadás. <http://uni-nke.hu/hirek/2017/02/08/aszimmetrikus-csimpanzhaboru> 2017. 02. 24.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

mei egy rendszerben (hálózatban) integrálódnak.²⁰ Haig Zsolt és Várhegyi István szerint a hatékony és teljes körű kibertámadás meggyengíti a szembenálló fél állami vezetését, gazdasági erejét és a létfontosságú (kritikus) infrastruktúra működését. Mindez kihat az állam fegyveres erejére is. Ilyen körülmények között összeomlik (összeomolhat az állam politikai (közigazgatási) rendszere is.

Napjaink katonai műveletei, a felsoroltakon kívül, más jellemzőkkel is rendelkeznek, ezekről egy későbbi tanulmányunkban szólnunk.

BEFEJEZÉS

Mind a keleti, mind a nyugati katonai szakirodalmat tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy a régi (hagyományos) és az új hadviselési formák, módok együtt lesznek jelen a műveletekben. Valószínű, hogy mind gyakrabban kerül sor aszimmetrikus és hibrid műveleti formákra a világ bármelyik térségében.

Véleményünk szerint a jövő katonai műveleteiben a mennyiségnek és a minőségnek új arányai alakulnak ki a művelet megvívásának valamennyi területén. Más szóval, a most még esetenként meglévő mennyiségi szemléletet fel fogja váltani a minőségi megközelítés valamennyi parancsnoknál és katonánál.

A magyar hadtudomány kutatóinak legfontosabb feladata volt és marad a jövőben is a háború, a fegyveres küzdelem elméletének és gyakorlatának a kutatása, a geopolitika és a geostratégia eredményeinek tükrében. Továbbra is érvényt kell szerezni a hadtudomány, a háború és a fegyveres küzdelem helyes értelmezésének mind formai, mind tartalmi szempontból. Napjaink katonai konfliktusait, műveleteit elemezve közérthetővé kell tenni a direkt és az indirekt hadászat elméletét és gyakorlatát.

A hadtudományi kutatásokat folytató doktoranduszainknak figyelmébe ajánlunk két gondolatot:

Kroó Norbert akadémikus a Nemzeti Közszerződési Egyetemen tartott előadását így kezdte: *„Mind a természet-, mind pedig a társadalomtudományokban egészen páratlan, kvantumszerű ugráshoz hasonlítható fejlődés tapasztalható, ami a fiatal kutatók számára különösen nagy esélyt ad tehetségük kibontakoztatására. A tudomány megújításához új gondolkodásmódra van szükség.”*²¹

Szenes Zoltán a következőket írta korábbi tanulmányában: *„ma a modern haderőket mindenütt a világon a korszerű tudomány és technológia alkalmazása jellemzi. Bár a háború társadalmi jelenség, a hadviselés mindig a katona és a fegyver (technológia) közös vállalkozása marad. Ma különösen az NBIC (a nanotechnológia, biotechnológia, informáci-*

²⁰ Haig Zsolt – Várhegyi István: A cybertér és a cyberhadviselés értelmezése. http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2008_e_2.pdf 2017. 03. 01.

²¹ Előadás a Nemzeti Közszerződési Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Karán 2017. 02. 21. http://akk.uni-nke.hu/kutatas-es-tudomanyos-elet/esemenyek_konferenciak/2017/02/21/a-tudomany-megujitasahoz-uj-gondolkodasmodra-van-szukseg 2017. 02. 22.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

ós technológia és a kognitív tudományok) fejlődése hat az emberi- társadalmi fejlődésre, így a haderők alkalmazására, a fegyver-rendszerek, a vezetés-irányítás és kiképzés változására is. A modern harceszközök teljes körűen tartalmazzák és alkalmazzák a korszerű tudomány és technológia elérhető vívmányait.²² Ez az idézet is igazolja, hogy a fegyveres küzdelem megvívásakor folyamatosan új módszerek és formák jelennek meg. Ugyanakkor a fegyveres erő továbbra is a háború, a fegyveres küzdelem megvívásának alapvető eleme volt és maradt. Ez a hadtudományi kutatások alapja.

Befejezésül kettő megjegyzés: *először*, a folyóirat terjedelmi előírásai miatt csak az általunk legfontosabb területeket érintettük, azt remélve, hogy segítjük a doktoranduszok és a katonahallgatók felkészülését, ismereteik bővítését. *Másodszor*, a vizsgált téma összefoglalásához ajánljuk az Olvasó figyelmébe Resperger István összehasonlító táblázatát egy korábbi tanulmányából.

KATONAI MŰVELETEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA

Megnevezés	Hagyományos művelet (hadviselés)	Aszimmetrikus művelet (hadviselés)	Hibrid művelet (hadviselés)
Hadviselés módja	Reguláris erők összecsapása.	Reguláris – irreguláris erők-, reguláris-reguláris erők összecsapása.	Reguláris és irreguláris erők a reguláris és/vagy irreguláris erők ellen.
Szereplők	Állam (ok) – Állam (ok)	Állam (ok) – nem állami szereplők Állam (ok) – Állam (ok)	Állam (ok) – nem állami szereplők – Állam (ok)
Alkalmazó fél	Hasonló képességű haderők	Aszimmetria gyengébb fél	Aszimmetria erősebb fél
Politikai (stratégiai) végállapot	Az ellenség védtelen-né tétele, akaratunk rákényszerítése.	Az ellenség kifárasztása, akaratunk rákényszerítése.	Az állam és a fegyveres erők működésképtelen-né tétele, akaratunk rákényszerítése.
Katonai végállapot	Az ellenség katonai erejének megsemmisítése. A terület elfoglalása. A nép akaratának megtörése.	Kifárasztás. Az ellenség akaratának megtörése. Kivéreztetés.	Az állam/nép akaratának megtörése. Az állam/katonai erő működésképtelenné tétele. Terület elfoglalása, elcsatolása.

²² Szenes Zoltán: Velünk élő tudomány. Honvédségi Szemle, 141. évfolyam 2013. 6. pp. 3 – 6.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

Megnevezés	Hagyományos művelet (hadviselés)	Aszimmetrikus művelet (hadviselés)	Hibrid művelet (hadviselés)
Hadviselés módszere	Direkt és indirekt hadviselés.	Indirekt-, gerilla hadviselés. Terrorcselekmények.	Direkt és indirekt hadviselés. Politikai, diplomáciai, gazdasági, infokommunikációs, média eszközök alkalmazása.
Katonai és polgári módszerek aránya	10:1	3:2	1:4
A hadviselés fő módszere	Megsemmisítés	Kifárasztás	Kifárasztás, működés-képtelenné tétel
A módszer jellege	Egymást követő műveletek, harcok.	A művelet és az erőszak fokozódó intenzitása.	Rugalmasan és felváltva alakított intenzitás és erőszak.
Veszteségek aránya halott/sebesült	1:3	1:6-14	1:2,5-6
Vezető stratégiai dimenziók	Reguláris erők, tér, idő, információ.	Idő, információ, katonai erő, média.	Reguláris és irreguláris erő, információ, diplomácia, gazdaság és média.
A clausewitzi „hármast” a hadviselésben	Állam Hadsereg Nép	Hadsereg Nép	Állam Nép Hadsereg

1. sz. táblázat: Szerkesztette: Szternák György

(Forrás: Resperger István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok Honvédségi Szemle 145. évfolyam, 2017. évi 1. szám, pp. 24-43.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Clausewitz, Karl von: A háborúról.- I. kötet. Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest 1961. p. 3.
2. Zigar, Mihail: Putyin metamorfózisa. Európa Kiadó. Budapest, 2016 ISBN: 9789634055150 pp. 584
3. Keegan, John: A csata arca Akadémia kiadó Zrt. 2013. ISBN 9789630593717 pp. 420
4. The changing face of warfare in the 21st century <https://www.aspistrategist.org.au/the-changing-face-of-warfare-in-the-21st-century/> 2017. 03. 01.
5. 2017 War With Russia: An Urgent Warning from Senior Military Command', by Richard Shirreff <https://www.ft.com/content/085fd2c6-1db3-11e6-b286-cddde55ca122> 2017. 03. 01. <http://russia-insider.com/en/review-bad-book-year/ri15608> 2017. 03. 01.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2017. X. évfolyam 1. szám

6. SIPRI ([STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE](http://www.sipri.org/sites/default/files/YB16-Summary-ENG.pdf)) yearbook 2016 Armaments, Disarmament and International Security Summary <https://www.sipri.org/sites/default/files/YB16-Summary-ENG.pdf> 2017. 01. 30.
7. NATO Defence Ministers take steps to strengthen the Alliance http://www.nato.int/cps/en/natohq/news_141613.htm 2017. 02. 24.
8. Dugin, Alexander: The Geopolitics of the Color Revolutions <http://altright.com/2016/12/19/the-geopolitics-of-the-color-revolutions/> 2017. 02. 24.
9. Padányi József: Műszaki zár a határon. In. Műszaki Katonai Közlöny 2015. 3. pp. 21-34.
10. Resperger István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok. In. Honvédségi Szemle 145. évfolyam, 2017. 1. pp. 24-43.
11. Szenes Zoltán: Akadémiai viták a hadtudomány struktúrájáról. In. Hadtudomány 2013. 3 - 4. pp. 59-66.
12. Nagy Miklós Mihály: A katonai erőszak elmélete és a XX. század. In. Múltunk, 2004. 4. szám, pp. 146-164.
13. Forgács Balázs: A hadikultúra fogalmának historiográfiája II. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_3/2009_3_hm_forgacs_balazs_1_8.pdf 2017. 03. 01.
14. Лица войны. Маршал Будённый <http://msk.kprf.ru/2016/08/18/14375/> 2017. 03. 01.
15. Новое лицо войны <http://pravdoryb.info/novoe-litso-voyny-112054.html> 2017. 03. 01.
16. Новое лицо войны <http://newsdonbass.ru/voyna/voennoe-obozenie/784-novoe-litso-voyny.html> 2017. 03. 01.
17. Стратегия развития Арктической зоны России на период до 2020 года <http://www.2010.forumstrategov.ru/upload/documents/pilyasov.pdf> 2017. 03. 01.
18. Русская стратегия в Арктике: ставки сделаны http://vpk.name/news/124412_russkaya_strategiya_v_arktiike_stavki_sdelanyi.html 2017. 03. 01.
19. Доктрина информационной безопасности Российской Федерации 6 декабря 2016 г. <https://rg.ru/2016/12/06/doktrina-infobezobasnost-site-dok.html> 2017. 01. 30.
20. Насколько Европа зависит от российского газа <https://ria.ru/infografika/20170214/1487877777.html> 2017. 01. 30.